

МИРО ВУКСАНОВИЋ

РОМАН С ПРАВИМ МЛАДЕЖОМ

Милорад Павић је опет на свом путу. Са свог пута, дабо-ме, није ни слазио. Само је понекад, у корисним паузама, писао драме и интервјуе на неколико језика. Павић је, дакле, пре свега писац који иде за својим романима. То је пут који га је одабрао. И то је пут којим српска књижевност одлази у даљину. На челу је *Хазарски речник*, објављен пре двадесет и пет година.

Нови роман Павићев, нелинеарни и љубавни, како је поднасловно одређен, завршен 2008, као да има два шинобуса, мала и чудесна. Један је мушки, писцу вршњак, а један женски, млад. Шинобуси иду уском и широком пругом истовремено. Утркују се. Кратко се задржавају у станицама. Сваки полазак оглашавају нарочитом сиреном. Дозивају путнике који одсвакуд пристижу. Шинобусе су саставили сликар и вајарка. Да се протресају реченице. Мајстор је стално у њима. Духовит и довитљив. Вреба, додаје, одмах све намешта. Има проверен алат и незашиљену (наследну) оловку.

Међутим, шине на прузи нису паралелне, мада тако у читању изгледа ономе ко не уме с реткостима у књижевности и ко је навикао да чита оно што је већ слушао. Пред читаоцима, какве заслужује писац романа боје чаја, шине се с времена на време увијају, укрштају и разилазе. Без тачно одређеног реда, али загонетарски, павићевски, озбиљно и шеретски одједном. То делује лагано, али га је тешко достићи. Дотле може само писац који је реч поставио на шиљак своје оригиналности. Нема их много с Павићем на таквој вршкој чуки српске литературе.

Леви шинобус је кренуо на пут (свој, сликарски) пре осамдесетак година. Приказивач његових слика, човек с дугачким именом и сићушним презименом, Александар Муха, каже да

му је право име Филип и да је по презимену Рубор. Павића је дуго заговарало зашто је сликару име дато по некадашњем македонском цару, а презиме Рубор остало од српског Грубор. Писац налази и неког Грубача, стражара код својих реченица. Одвишан је. Нико им није потребан. Одавно се Павићеве реченице пазе саме. И спретно се промећу у друге језике. По стотинак пута тако, а остају исте у својој уметности.

Десни шинобус је млађи и лепши. Женског рода. То је Ферета Су. Кћер јој носи опште име Земље — Геа. Ферета је дошла из сумаглице. Једина се жртвовала да сликару зауставља болести и године. И њено презиме је нечији одломак, азијски или српски. То још није утврђено. Она је са четрдесетак година, у роману *Вештачки младеж*. Израђује скулптуре о којима Александар Муха пише као о сликама. Забунила га је ноћ или нешто друго. Сваки Павићев лик иде у ретко виђено. Зато су осорни и привлачни у исти мах.

Али, ко носи вештачки младеж?

Како је такав младеж стигао у наслов?

Је ли кључан или узгредан?

Питања су упорна. Ко их воли, нису му досадна.

Пролазе између лепих и тачних записа. Такав је онај да је освета најжешћа према добротиницима. То Павић зна. Зато су му, можда, романи различити. Мењају облик. Заваарају трагаче. Као да беже један од другог, а оно: није тако. Иду на исто сигурно место.

У ову књигу дошла су романа три. Један млади, тек написани, *Вештачки младеж* и два мања, ранија. За њих писац каже да су нелинеарни. Као и сва његова књижевност. Један наслов смо рекли, онај с корица — *Вештачки младеж*. Иза њега су *Дамаскин* и *Стаклени џуж*. („Не драма но роман”, рекао ми је Павић у разговору с позивним бројем 063.)

Ферета Су има вештачки младеж који није, најпре, хтео у осмех, али јој је лепо пристајао. Потом је младеж прешао на слику, са сликом на изложбу, одатле у читање. На крају је Ферета без младежа срела Ферету с вештачким младежом крај усне и одмах су се договориле кога ће да заведу. Зато јесте вештачки младеж основна реч за нову књигу Милорада Павића.

Кад сам већ рекао основна реч, требало би да одвојим из *Вештачког младежа* и остале такве речи, с малим сликама око њих, наговештајно, за семе, тек толико, по сећању:

стан покраден до последње игле;

галеријски замак код Женева;

запис на коњском ћебету;

пљосната оловка за цртање;

ноћно тапкање по дворанама музејским;

Швајцарска и спаваће кошуље;
италијанско језеро Мађоре (ако му је име добро прочита-
но); називи изложби слика и скулптура;
смењивање приказа са два пола;
место Борхесове смрти где су морали да га преводе, а
слике Филипове и Феретине не морају;
ожиљак као склопљено око;
љубавно писмо које се поскитало;
однекудно девичанство;
замена у порађању;
унук Михајло;
упутство за чишћење лула, разних, па и оних чији су каи-
ши дуги...

После првог читања и овог спонтаног записа, погледао сам напомене на маргинама. Највише их је од једног придева и једног ускличника: чисто, домишљато, хуморно, сналажљи-
во, виспрено, изненадно, подмлађивачки... У свакој напомени се као Ферета с младежом у Ферети без младежа види игра су-
ђаје. Она у *Дамаскину* воли име Јован и даје причу о зидари-
ма. Њих је осам стотина. Сваки под именом Јован. Иду, ди-
жу цркве и звонике у књизи која уме да нам узима време тако да јој, добровољно, време дајемо, а шимшир око ње одбија да расте.

Младеж је у роману украс руке која пише и која не уме да се умори. Младеж је, доиста, прави. Наслов је још једна Пави-
ћева варка.

Пред крај, из *Штаклено̄ љужа*, испод другог раскршћа, читам:

„само у причама могу постојати два различита краја, у животу не”.

И, с истог места, објашњење које испуњава жеље:

„Свака ствар да би се једном чула мора се трипут казати.”

Ако, при том, реч није упаљач с детонатором који експло-
дира на треће кресање. Зато прича Милорада Павића има пла-
мен.

Додашак

Књига о којој смо данас говорили, која је и честитка пи-
сцу за 80 година живота, може да се чита, слуша и гледа. То
значи: можете да узимате роман по роман, има их три, и да их
читате по реду који сами одаберете. Ако хоћете да читате с
екрана, узмете компакт-диск који је смештен испод задње ко-
рице и на њему ћете наћи текст књиге. То није све. На комп-
пакт-диску је и филм о Павићу, телевизијски, а снимили су га

Грци. На филму су Београд и Нови Сад такви да се нећете покајати ако због гледања одложите шетњу.

У руци имам све то и још један додатак, електронски, на јемственику. То је мала спољна меморија која чува и књигу и филм о писцу. Пет је оваквих примерака, библиографских — за издавача и Библиотеку Матице српске, Народну библиотеку и Библиотеку САНУ. Први припада Павићу.

Са задовољством истичем да је компакт-диск са текстом и филмом даровала Штампарија „Будућност” из Новог Сада и предајем господину Павићу прву српску књигу која има филм о свом аутору и viseћи електронски додатак.*

---

* Реч на промоцији књиге Милорада Павића *Вештачки младеж*, у Матици српској, 14. априла 2009. године.